

DEMOKRACIJA

Uredništvo: Trst, ul. Machiavelli 22-II. - tel. 62-75
Uprava: Trst, ulica S. Anastasio 1-c - tel. 2-30-39
Goriško uredništvo: Gorica, Riva Plazzuva st. 18.
CENA: posamezna številka L. 25. — Naročnina:
mesečno L. 100, letno L. 1.200. — Za izposojstvo:
mesečno L. 170, letno L. 2.000. — Poštni čekovni
racuni: Trst stev. 11-7223, Gorica stev. 9-18127

Leto VII. - Štev. 34

Trst - Gorica 28. avgusta 1953

Izhaja vsak petek

STO in Stockholm

Poročilo o Svobodnem tržaskem ozemlju, ki ga je sestavila delegacija Socialistične internacionale za štokholmski kongres, je dokument, ki ostane v zgodovini borbe za neodvisnost STO-ja graniten steber neminljive važnosti.

Njegov pomen je prav v tem, da ga ni sestavila kakšna, tržaskim strankam za neodvisnost naklonjena delegacija, ampak moške, ki so bili na pobudo Italijanske socialistične demokratske stranke za Juljsko krajino, ki je za italijansko rešitev našega vprašanja, preučili na licu mesta tržasko vprašanje. Pri tem ne igra vloge, da sta poročilo podpisala le dva od treh delegatov, bivši belgijski minister Camille Huysmans, kot predsednik, in francoski delegat Henry Ribière. Predložila sta ga kongresu, ki ga je vzel na znanje in priznal njegovo stvarnost in objektivnost. "Peti delegat, Paul Rose, od britanske Laburistične stranke, ni podpisal poročila, ker se še ni hotel dokončno izkazati, dokler ne bo delegacija obiskala tudi cono B, in ker je menil, da bi bil plebiscit bolj na mestu.

Poročilo je postalo javna last in je bilo objavljeno skoro v celoti 2. avgusta t.l. v belgijskem listu "Germinalu".

Raport, tako se poročilo imenuje, je sestavljen iz nepristranosti in dela s svojo jedrnatostjo in stvarnostjo čast možem, ki so ga spisal. Ono je pravi državnoopravni dokument, ki spada med one listine, ki potrjujejo politično in državno najustojanejšo STO-jo ter diplomatsko bistrosti državnikov, ki so na pariški konferenci sklenili to ustanovitev. (Glej članek "Huysmans in Trst" v tej številki, op. uredništva.)

Poročilo ugotavlja zgodovinsko dejstvo, da živijo v več državah Evrope različne narodnosti in slogi in miru druga ob drugi velice svoji različni kulturi in gospodarski moči. S tem poročilo priznava, da ni nobene ovire, da bi ne živeli skupaj tudi Italijani in Jugoslavlani na STO-ju.

Delegati so odnesli s Svobodnega tržaska gozema vti, da je sedanje stanje nevarno, ter da mora biti latentni spor med Italijo in Jugoslavijo v kratkem odstranjen, če se ne bo sedanje stanje nadaljevalo, kar bi utegnilo dovesti do tega, da bi se spor več ne mogel rešiti kot samo še s silo. Poročilo se zaveda sedanjih napetih političnih razmer v Evropi in zato dvomi, da bi mogla dovesti neposredna pogajanja med državama do stalnega sporazuma, ki bi pomenil zmago za eno in poraz za drugo stranko. Zato poročilo opozarja, da priključitev STO-ja k Italiji oziroma njegova priključitev k Jugoslaviji ne bi mogla jamčiti miru. Na to dejstvo je SDZ že večkrat opozorila svetovno javnost!

Ko je poročilo izključilo možnost priključitve STO-ja tako k Italiji kakor tudi k Jugoslaviji, je prešlo na predloge o njegovi delitvi, ki bi utegnili priti v poštev pri neposrednih pogajanjih med Italijo in Jugoslavijo, in sicer delitvi po etnični črti. Toda poročilo ugotavlja, da že same številne delne črte, ki so jih predlagali, dokazujejo, da obstoja na STO-ju taka pomešanost in povezanost obeh narodnosti, da bi v vsakem primeru, tudi po taki delitvi, še vedno prišla navedena manjšina pod nadoblast drugorodne večine, in da je z gospodarskih vidikov zelo težko odsekati italijansko obalo od slovenskega in hrvaškega zaledja. Torej niti etnična delitev ozemlja ne bi bila mogoča.

Delegacija je preučila, če ne bi bilo mogoče s plebiscitom rešiti spora. Toda po pазlživem preučitju zadeve in razlogov, ki so jih eni in drugi navajali, je delegacija prišla do zaključka, da ne more priporočiti take rešitve, kajti plebiscit ne bi rešil, kar bi moral rešiti. Ni namreč mogoče sporazum niti o načinu izvedbe plebiscita: kdo naj glasuje in kdo ne; ali naj se glasuje skupaj ali v vsaki coni posebej, in ali naj se glasuje za

STO, za Italijo ali za Jugoslavijo ali pa samo za Italijo in za Jugoslavijo. In mi bi še dodali, da niso plebisciti, izvedeni na vročih tleh, nikoli izraz prave ljudske volje.

Pod temi pogoji delegacija ni mogla predložiti kongresu nikake dokončne rešitve niti s plebiscitom, niti s priključitvijo vsega ozemlja Italiji oziroma Jugoslaviji niti njegove delitve. In je ugotovila, da je nujno potrebno, da se povrtno k mirovni pogodbi od 1. 1947, ki je ustanovila STO. Zato zahteva, naj se jamči postena izvedba te pogodbe.

Poročilo ugotavlja nadalje, da je tržasko pristanišče pravzaprav ustanovilo STO. Avstrija je zgradila to pristanišče, ko je bila od Rusije izrinjena od severnomorskih pristanišč, ne le za današnje STO, ampak za vsa Podonavsko kotlina, ki je še danes, kot kažejo statistike, živo zainteresirana na razvoju tržaskih luke. Zato pravi poročilo, da je tržasko vprašanje ozko vezano z evropsko organizacijo Srednje Evrope iznad italijanskih in iznad jugoslovanskih priključitvenih stremiljenj. S tem je poročilo podčrtalo, da tržaski problem ni italijanski in jugoslovanski problem, ampak problem Srednje Evrope in Podonavja.

ZATO JE POROČILO PRISLO DO ZAKLJUČKA, DA JE TREBA OHRANITI SVOBODNO TRZASKO OZEMLJE.

Prav posebno važnost polaga poročilo na to, da mora to prebivalstvo živeti svobodno, prosto o tendenčne propagande in prosto od pritiskov.

S tem je poročilo še enkrat potrdilo osnovne misli mirovne pogodbe po popolni samostojnosti STO-ja in vnaprej obsodilo vsako trendistično propagando, pa naj bi ta prišla od zahoda ali vzhoda. S tem je hkrati odklonilo vsak kondominij.

Predlog za poskusno uveljavljanje Mirovne pogodbe in ostavitve STO-ja za dobo petih let je le taktičnega značaja. To naj bi bil most od sedanjih zaradi prestiza trdovratno vzdrževanih priključitvenih stremiljenj, pa do sprejema Mirovne pogodbe. In s takim poskusom se najbolj učinkovito odreže vrz med onim neštetim ugovorom o življenjski nesposobnosti STO-ja.

Poročilo se je končno zavarovalo proti očitku, češ da pripravilo poskus, ki se je že izjalovilo. Odgovor poročila je kratak in jedrnat: **POSKUS, KI SE PREDLAGA, NI BIL ŠE NIKOLI STORJEN!** Kajti nekatere države so takoj po Mirovni pogodbi s predlogom, ki ni odgovarjal niti črki in niti duhu Pariškega dogovora, preprečili izvedbo Mirovne pogodbe. To je bil tristranski predlog od 20. marca 1948. leta.

Mi se zavedamo, da Socialistična internacionala ne more rešiti tržaska spora. Pač pa so njeni sklepi — za njo stoji 55 milijonov delavcev — za svetovno mnenje velike važnosti.

Štokholmski kongres se še ni izrekel za predlog delegacije, ker je sklepanje odgodil, da lahko komisija obišče tudi cono B. Toda avstrijski kancler-naměstnik Scherz je že v Stockholmu zavzel v imenu avstrijskih socialistov k tržaskemu sporu odločno stališče in se izrekel za ohranitev STO-ja v smislu Mirovne pogodbe.

Francoski, belgijski in avstrijski socialisti so se tedaj že izjavili. In mi Tržacani smo prepričani, da jim bodo sledile socialistične stranke vse Internacionale, in sprejele načelo štokholmskega poročila, kajti samo ohranitev in izgraditev STO-ja v smislu Mirovne pogodbe lahko jamči mir in spravo med jugoslovanskimi in italijanskimi narodom.

Zato odklanjamo vsak drug provizorij in poskus, ki ne bi stonel na izvršitvi Mirovne pogodbe, ki jamči za svobodno življenje in razvijanje tu živčih narodnosti.

To naše stališče je tudi stališče ostalih tržaskih strank za neodvisnost STO-ja.

Dr. Josip AGNELETO

Dva poraza mednarodnega komunizma

V pičlih sedmih dneh letošnjega avgusta so komunisti s dramatičnim padcem Mosadeka in z odstranitvijo maroškega sultana doživeli dva teška mednarodna poraza. Bivši perzijski ministrski predsednik Mosadek je s stalno naraščajočimi nasilniškimi pohlepi, kljub svoji dejanski ali pa tudi zgolj simulantski fizični onemoglosti, naglo stopical po diktatorski lestevici naci-fašističnih vzorov. S svojo fanatično trmoglavostjo v petrolejskem sporu z Veliko Britanijo je pripeljal državo na skrajni rob popolnega državnega gospodarsko-finančnega razsula, obenem pa izkazoval Kremlju neprecenljive usluge. Dežela je danes v divjem vrtilocu popolne politične zmede in nepopolnega siromaštva. Nepismenost znaša 85 odst., umrljivost otrok 70 odst.; parlament je prava karikatura resničnega ljudskega zastopstva in politične stranke se dušijo v medsebojnih čisto osebnih razprtijah.

Skoki to popolno zmešnjavo je razteza nevidna pajčevina komunistične zavojevalne nasilnosti. Prepeljitev s komunističnimi zasluskarji je bila med Mosadekovimi pristaji prav tako popolna, kakor med verskimi nestrpnosti, ki se zbirajo okrog Mullah Kašana. Kremlj se v Perziji ni mogel odprati na množično komunistično ljudsko gibanje, pač pa je izbral taktiko

posrednega manevriranja, ki ga vodi mojster mednarodnih komunističnih zari, sovjetski poslanik Lavrentijev in ki je šla za tem, da ope politični skupini zalaga s komunističnim izsiljevanjem. Pod tem geslom je Mosadek licitiral z Amerike dolarske podpore prav tako, kakor je z istim komunističnim izsiljevanjem izganjal iz dežele Anglo-iransko petrolejsko družbo.

Tako je Mosadek še pred kratkim napisal predsedniku Eisenhowerju med drugim tudi to-le orientalsko ljubeznivost: »Perzijski narod stoji pred najtežjimi gospodarskimi in političnimi težavami. Te bi zamogle povzročiti posledice mednarodnih dalekosežnosti (!), če se to stanje ne spremeni. Če naša dežela ne dobi takojšnje in izdatne pomoči, bi jutrišnja pomoč kaj lahko prišla prepozno...« Predsednik Eisenhower tej komunistični izsiljevalni potezi ni nasedel.

Podoben samomordilni groženj je Mosadek v svojem političnem življenju storil že več, saj je to priljubljeno orožje vseh histerikov. Ponovil ga je prejšnji teden, tokrat z drugačnim izidom, kot je računal. Samokres se mu je nehote sprožil in ga spravil ob oblasi in v jeko. Tako je zaenkrat izgubil svoja najboljše človeke v Perziji, ki je bil obenem zaveznik socialistične očenejave.

Kakor znano, je zbirališče komunističnih sil v Perziji stranka Tudeh, ki so jo uradno ustanovili l. 1941, potem ko se je šah Reza Pahlevi odpovedal prestolu, l. 1940 pa jo je sedanji šah prepovedal. Kakor vse cente na tem prostoru, tako je tudi število pripadnikov stranke Tudeh v Perziji zelo raztegljivo. Pred državnim udarom prejšnjega tedna so cenili število njenih pripadnikov od tri sto tisoč do treh milijonov. Njeni voditelji so neznani, z izjemo dr. Kešavara, ki stoji menda na čelu perzijskega politburoja in živi že štiri leta v ilegali.

Stranka Tudeh je po najnovejših dognanjih preiskave v Teheranu prejela po 8 milijonov rialov (ca. 60 milijonov lir) na mesec za organizacijo, in po 220.000 rialov mesečno za komunistični tisk. Sovjeti so z državnim udarom generala Zahedija prešli v Perziji še močnejši udar od onega, ki jim ga je pripravil 17. junij v Vzhodni Nemčiji.

Tudi znatno nežnejše oblike, ki si jih je odstranjeni maroški sultan osvojil z upornostjo proti Franciji in pretrganim naplovanjem maroškega nacionalizma, so politični strategji v Kremlju poskušali izkoristiti v svoj prid. Z aretacijo Mosadeka in s pregnanstvom Sidi Mohameda Ben Jusefa na Korkizo so se kritična ognjišča na

Srednjem vzhodu in v Severni Afriki spremenila v žerjavico pod pepelom in gotovo še niso povsem pogasena. V obeh primerih pa so komunisti izgubili dragocene zarotniške prilike.

Obe današnji pogorišči kremelskih srletk nam kljub ogromni zamlepisni oddaljenosti kažeta nekaj skupnih stisic. Po šahovi nezdobi, ki ga je pogoltna v beg, bi mogli uspeti vojaški udari, ki je šahu vrnil prestol, pripisati tudi zgolj srednjemu naključju. Vendar pa tudi taka naključja že sama po sebi čez noč vzhvalovijo množice in preobražajo njihova stremiljenja. Šahova zmaga nad fanatičnim nacionalizmom se je kot potresni sunek razdrla v Maroku in pripomogla priisultanskemu gibanju za končni obračun. Dogodki v Teheranu so bliskovito okrepili mavajo francosko vlado v sredi množičnih stavk in jo vzpodbudili do odločnih ukrepov v Maroku. Verjetno je k temu mnogo pripomogla tudi okoliščina, da so Združene države stopile na stran Mosadekovih nasprotnikov.

Ze večkrat v zgodovini smo doživljali dokaze, da se revolucionarna gibanja z bliskovito naglico prenašajo na območja podobnih situacij in da pri tem malomarno preskakujejo poprišča, kjer revolucionarnih pogojev ni. V času atomskega veka, v času radia in televizije so ti preskoki še daljši in še hitrejši. Tudi o teh strateško-fizikalnih zakonih razmišljajo današnji kremelski dediči in obujajo spomine na l. 1917, ko je revolucionarna pšenica zorela njim. Letos izgleda, da zori pri njihovih sosedih.

Arabsko-islamski svet, ki se je zadnja leta na daleč očitno spogledoval s kremelskimi strategji, čeprav je doma komunizem odločno preganjal, se je najbrž že odločil za zahodni svet. Junjski dogodki na Češkoslovaškem in v Vzhodni Nemčiji so morda le zadržali spoznanje, ki bo iztrgnilo vse tiste sile, ki so še ostale kakor koli pod vplivi komunističnih utvar.

Borba za Nemčijo v polnem jeku

Samo še teden dni nas loči od vrnitve v Zahodni Nemčiji in tekma med silami, ki se bore za nemško naklonjenost, postaja naravnost dramatična.

Posebno Sovjeti, ki so vsa ta povojna leta izzemali Nemčijo od skrajnosti, skušajo zdaj v nagli popravit napake, katerih usode pomen je v vsej luči pokazal nedaven berlinski upor.

Od izida volitev v Zahodni Nemčiji je vendar odvisno, kdo bo vodil politiko 50 milijonov Nemcev v prihodnjih štirih letih, in od teh volitev je tudi odvisno, če bo Nemčija postala opornik ali rušitelj evropske obrambe.

Zato skušajo zdaj Sovjeti z vsemi mogočimi sredstvi in obljubami prikazati Nemcem, da bi bilo njihovo vezanje z zahodnimi silami za Nemčijo pogubno. Adenauerja prikazujejo kot vojnega hujskaca, katerega je treba strmoglaviti. Ljubši so jim socialisti, čeprav tudi z njimi niso prijatelji.

Razne vesti so že zdavnaj napovedovale, da se Kremlj pripravlja na veliko propagandno potezo. Cusnikarji so ugibali, če bo to nova mirovna ponudba, nov predlog za izvedbo nemške združitve itd. Končno je pred tednom dni na bomba eksplodirala: v Moskvi je bilo izdano poročilo o sklepih konferenci, pri kateri so sodelovale najvidnejše osebnosti vzhodnonemške in sovjetske vlade.

Darilo, s katerim si Sovjetska zveza skuša kupiti vsaj malo nemške naklonjenosti, ni skromno, saj obsega: od 1. januarja 1954 odpoved vsej vojni odškodnini; vsa sovjetska podjetja in druga sovjetska lastnina na ozemlju Vzhodne Nemčije preidejo brezplačno v last Nemške demokratične republike; okupacijski stroški za vzdrževanje sovjetskih čet bodo znižani na tako mero, da ne bodo presegali 5 odstotkov dohodkov proračuna Vzhodne Nemčije; vsi dosedanja dolgi, ki so se nabrali zaradi doslej neplačanih zasedbenih stroškov, so izbrisani; prav tako so izbrisani tudi vsi drugi po vojni nastali dolgi Vzhodne Nemčije do Sovjetske zveze; Sovjetska zveza se obvezuje, da bo še letos dobavila Vzhodni Nemčiji za 500 milijonov rubljev hrane, premoga, železne rude, bombaža, svinec, aluminij itd. Vzhodna Nemčija bo plačala z izvozom samo del tega blaga, medtem ko bo za večino dobave Sovjetska zveza dala Vzhodni Nemčiji kredit v znesku 485 milijonov rubljev, ki jih bo Vzhodna Nemčija vrnila šele v dveh letih po letu 1954. Tudi obrestna mera za ta kredit je nizka in znaša so-

mo 2 odstotka; Sovjetska zveza je nadalje obljubila, da bo izpustila vse vojne zločince, razen posebno težkih; medsebojna diplomatska odposlanstva so dignili na stopnjo veleposlanstev.

Takoj potem, ko so v Moskvi objavili te sklepe, se je tudi Poljska odrekla vsej nemški vojni odškodnini in verjetno bodo temu zgledu sledile tudi ostale satelitske države.

S kakšnimi občutki, si lahko kar mislimo!

Ceprav moramo za večino vseh teh obljub predpostavljati, da jih bodo tolmačili in izvajali na sovjetski način in da Nemci nikakor ne bodo dobili vsega, kakor izgleda na prvi pogled, vendar je treba priznati, da so široke. Z njimi sicer Sovjetska zveza ne daje nič svolega: vrača nekdanje nemške tovarne, ki jih je medtem pošteno demontirala; odpusča večino domačih, ki jih je s svojim izemanjem sama povzročila; odpusča vojno odškodnino, potem ko je Vzhodno Nemčijo do kraja izropala.

Važno pa je, da je z moskovsko izjavo vsaj formalno dokončno pokopana politika kaznovanja Nemcev in Moskva je začela odprto voditi politiko pridobivanja.

Na ta način so se Nemci znašli v srednem položaju neveste, za katero se potegujeta dva prisojca. Toda Sovjeti ne morejo ponuditi Nemčiji tega, kar je važnejše od denarja in odpusčenja dolgov, ne morejo ji ponuditi svobode in resnične demokracije. Nemci, ki so na svoji koži doživeli trdo poskusil, kaj pomeni riava ali rdeča diktatura, pa postavljajo prav svobodno volitvo in svobodno politično življenje kot pogoji za svojo odločitev. Zato lahko upravičeno pričakujemo, da bo vse sovjetsko pritiskovanje in podkupovanje zaman.

Preveč je razlogov, ki vežejo Nemce bolj z Zahodom kakor z Vzhodom. Tega se morajo zavedati tudi zahodni državniki, ki v tem trenutku ne smejo izgubiti čuta za pravo mero ter jih takmi s Sovjetsko zvezo ne sme zapeljati v to, da bi Nemčiji ugodili na način, ki bi bil nevaren za ostalo Evropo.

Stevenson o Trstu

Kakor je znano, je pretekli mesec bivši demokratski kandidat za ameriške predsedniške volitve, Adlai Stevenson, napravil potovanje po svetu.

Mudil se je tudi v Jugoslaviji in Italiji ter se pri tem poučil o stališču obeh držav do tržaska vprašanja.

Pri povratku v domovino je imel tiskovno konferenco, na kateri je obširno poročal o svojih vtisih o svetovnem položaju.

Glede Trsta je izjavil, da tržasko vprašanje še dolgo ne bo rešeno, ker po njegovem ne Italija in ne Jugoslavija ne moreta gledati njega popustiti. Na Italijo ne kaže pritiskati zaradi njene notranje političnega položaja, na Jugoslavijo pa prav tako ne zaradi njene velikega pomena za zahodno obrambo.

Po Pellinem uspehu

Kar se je v Italiji zgodilo zadnje dni važnega, je odstranitev De Gasperija od vladnih poslov. Bilo je potrebno precej časa, da je star državnik to spoznal in se končno odrekel mandatu za sestavo nove vlade in celo udeležbi v vladi. Kdor je opazoval, kako krčevito se je držal položaja in kako je najprej sam in nato pod okriljem Piccionija rotli poslanca, naj mu ne odredejo svojih glasov, se pač ne bo mogel ogniti vtisu, da v tej borbi ni podlegel samo De Gasperi, ampak še nekdo drugi, pomembnejši od njega, in sicer današnja vatikanska politika.

Italija iz časa Risorgimenta, ki je po sili razmer nastala iz borbe liberalizma proti Vatikanu, je ob zadnjih volitvah, čeprav se v skromnem obsegu, znova oživela. Bila je sicer pripravljena na sodelovanje z demokratičnimi kot najmočnejšo stranko, vendar je na to pristala le pod težko odkupnino, in ta je bila izražena v pogoju glede odstopa nekaterih oseb. Tako je tudi prišlo do De Gasperijevega padca. Povratek na njegovo politiko je morda v Italiji za nekaj desetletij izključen.

Ni zgolj slučaj, da se je prav Pell, Einaudijev nadarjeni gospodarski pristaš, povzpela na položaj ministrskega predsednika. Ima še le 51 let in je v najboljši dobi politične zrelosti, ko človek čuti v sebi nalik poznemu grozdju še poslednje zagone mladeniške bujnosti in ko človeški popotnik pripravlja svoje jadro za povratek z zemlje sanj. Nedvomno je Einaudi želel, da bi prišel na vlado zastopnik njegovih misli in je bil zato kot prvi Piemontez pripravljen posredovati med Severom in Jugom, med slehajnim desničarstvom in skrajnim levčarstvom. In tako se je zgodilo, da je ta »poslovna in začasna vlada« — kako daleč bo segala njena poslovnost in za-

časnost je pa drugo vprašanje — imela vsaj začetni uspeh. Desničarji so, čeprav jih je Pella na lju-bo galerije pošteno izprasil, položili orožje, pripravljeni seveda, da ga o prvi priliki zopet pograbijo. To se pravi, če se Pella njihovim načelom ne bo preostro ali pa v važnih točkah protivil, bo mogel tudi kot zastopnik demokristijanstva ostati na čelu vlade.

Da pa je vse to stvar spetnosti! Luigi Einaudija, o tem pač ne more biti nobenega dvoma. Zgovorni in plitki Italijani so govorili o njem, da je Vittorio Emanuele IV., kar je malo leskavo za obo, za tretjega tudi zato, ker nam prav njegova numizmatična korespondenca z našim Milanom Rešetarjem najbolj osvetljuje človeka globoko umske naobrazbe in več kot povprečnih vidikov. Bil je aristokrat, nacionalno odločen, vendar pa neaklonjen in naravnost protivljen neumesnostim nacionalističnega divjanja. Če bi bile stvari šle po njegovem, bi bil postopek nasproti nam mnogo blažji in velikodušnejši.

Kakšen bo pa način, po katerem bo Pella usmeril svojo politiko do našega vprašanja, ni bilo pač za namizje vedeti. Ne bi se prav nič čudili, če doživimo politiko deflacije, to je odstranitve in izločitve vseh tistih elementov, ki so živeli od narodnega sovraštva in ki se niso znali brzdati, kadar bi morali z obzirnostjo nasproti nam odkupiti obzirnost oblastev v coni B.

Upamo torej, da je konec razdobja brutalnosti in žaljenj po polsuženem tisku. Kajti nova italijanska poslovna vlada mora vladati poslovno, to se pravi tako, kakor bo pač odgovarjalo poslovnemu strokovnjaku Pellu. Zato mislimo, da je utemeljeno upanje, da gre dosedanje nezdravo mešanje derjave in politike v likvidacijo.

V NEDELJO VSI NA JESENSKO SLAVJE SDZ NA OPČINE

VEŠTIL Z GORIŠKEM

Pogoji za uspeh demokracije

Pretekli teden sem napisal članek »Za socialno pravičnost in napredek«, v katerem sem iznesel misel, da je treba posvetiti našo prvo skrb vprašanju slovenskega kmeta in delavca ter ju rešiti na podlagi stroge socialne pravičnosti.

Tako napredovanje Slovencev na noben način ne more sloneti na izrabljanju narodnosti, socialnosti in vere v politično-strankarske namene. Se manj pa na današnjem komunističnem režimu, proti kateremu se vsi lojalni nekomiunistični borimo.

Strastno monopoliziranje verstve in narodnosti, ter izkoriščanje prvega in tudi drugega v strankarske, politične namene (kot je na žalost bilo od nekdaj pri Slovencih v navadi, kar je silno škodovalo političnemu in socialnemu, pa tudi verskemu napredku Slovencev, ker je dobre odnose, omikarstva slovenskega naroda samo zastrupljalo in duhovno, razdvajalo se ne sme poudariti, ali pa Slovenci nismo še zreli za demokracijo in napredek.

Razume se, da ljubimo vsi Slovenci, ki namamo zahtevnih sebičnih namenov, svoj rod in svoj narod kot same sebe in kot svojo lastno družino.

Razume se tudi, da smo Slovenci, ki nismo in nečemo biti materialisti, farizeji in izkoriščevalci, verni ljudje v pravem pomenu besede.

V socialnem oziru pa ostaja velika večina Slovencev pri starem in ne kaže stremeljenja za kak napredek.

Komunizem je tudi v socialnem oziru le škodljiv iz znanih razlogov, ki sami pričajo o njegovih slabih delcih in izgledeh. Zato mora komunizem propasti in se danes v naši zgodovini le prehodni pojav, ki pa nujno ustvarja novo dobo in nove pogoje našega življenja, ne glede na njegovo negativno stran v političnem, gospodarskem in verskem oziru.

Narodnost kot taka nam bodi širša družina, v kateri bomo vsi bratje in sestre, enakopravni in ljubeznivo med seboj strpljivi.

Delajmo vsi za uspeh posameznikov in vsega naroda ter veselimo se nad uspehom posameznikov in vse naše skupnosti!

Narodnost ni in ne more biti monopol posameznikov ali strank, zato je vsako njeno politično izrabljanje škodljivo zdavemu sožitju, pravičnosti in napredku! Narodnost bodi naš ideal za izživeljanje naših umskih sil, da bomo dobro živeli in napredovali. Narodnost je pogoj za svobodno in neodvisno življenje, ki mora biti prav nam Slovencev najsvetejša blaginja, ko smo preživeli in se preživljamo najhujše izkušnje pod tuji in tudi pod lastnimi brati komunisti, ki pojem in ideal narodnosti prezirajo in iz zavračajo.

Tudi ko si človeštvo postavi eno samo vlado in en sam zakon na svetu, bo ohranila narodnost svojo veljavo in ostane ožja družina s svojimi posebnostmi in prednostmi.

Vero pa je že sam Kristus označil, da ne more in ne sme postati politična zadeva in torej monopol kake politične stranke. Kdor vero izrablja v strankarske politične namene, vero ubija in ponižuje na stopnjo navadne posvetne stranke.

Vero spozna in mora poznati vse

človeštvo, ne glede na politično mišljenje in strankarsko pripadnost posameznikov!

Sloneti mora na morali, poštenosti, resnici, pravičnosti, ljubezni in čisti vesti sploh. Zato je vsako njegovo izrabljanje v strankarske politične namene škodljivo.

Toliko bolj je strankarsko politično izrabljanje vere pri nas Slovencev škodljivo, ker versko vprašanje pri nas pravzaprav niti ne obstoja, ko je naš narod skoro sto odstotno veren.

V odnosih vernika in človeka spleti do svojega Boga nimata politika in politična stranka kaj opraviti. Kvečjemu le skodujeta, ker vernike same med seboj razdvajata in vero lažljivo tolmačita pod vplivom strankarskih političnih strasti.

Komunizem hoče politično monopolizirati vse socialno življenje Slovencev s poraznim uspehom, ki ga vsi poznamo, poleg tega, da je odpravil tudi vse druge svoboščine.

Demokracijo mišljeno in zasnovano javno življenje moramo mi demokrati postaviti na temelje zdrave in zavestne narodne edinstva in medsebojne spoštljivosti, krščanske vere, brez njenega izrabljanja v strankarske politične namene, in vendar s poudarkom svo-

bode vesti in vere, pravega čustva socialnosti, na podlagi stroge pravičnosti in vzajemnosti.

In ne bodimo slepo zakrkljani v ozko gledanje in preziranje nekaterih socialnih doktrin in teorij, zlasti ko gre za gospodarska vprašanja, ker moramo tudi mi korakati razvojni s svetom, da ne zaostanemo, kajti doktrine in ideje predstavljajo zrna resnice. Zasebna lastnina in zasebna iniciativa, v meji socialne pravičnosti in v kolikor socialnosti služita, pozdravljamo kot prvenstveni deli našega mišljenja glede tega. Pa ni rečeno, da moramo ostati strogo samo pri tem, ko so se druge možnosti socialnega in gospodarskega pridobivanja in napredka.

Eno pa si mi slovenski demokrati zapomnimo in imejmo vedno pred očmi: poudarjati moramo vselej in povsod socialno pravičnost kot naše glavno načelo in ideal, ker je socialna pravičnost, združena s čustvom vzajemnosti glavna podlaga družbenega življenja.

Narodnost, vernost in socialnost pa postavimo na oltar svetlih idealov našega skupnega življenja in ne dovolimo, da jih kdo izrablja v strankarske in politične namene.

V tem vidim pogoje za uspeh slovenske demokracije.

dr. Avgust SFILIGOJ

„Messaggerova“ logika in nevednost

»Messaggero Veneto« hoče po sil, da italijanski fašizem Slovencev v Italijo ni preganjal in se zaganjal v »Demokracijo« od preteklega tedna, ki mu je pobila vse njegove prejšnje izmišljotine o blaženem življenju Slovencev pod fašizmom. Pri tem pa seveda previdno molči o raznarodovalni politiki Italije v tistem času, kot da bi močno občutil zaupništvo, ki mu jo je »Demokracija« v tem oziru prisilila!

Zdaj »Messaggero Veneto« od 25. t. m., odgovarja enako »Demokraciji«, zopet laže, ko trdi, da ni italijanska vojska, ko je zasedla slovenske kraje, niti enega samega lasu skrivila kakemu Slovincu, in prosi nasprotno dokaz, če jih imamo.

Evo jih! V Brdih, na Goriškem, se še danes ni vrnil kmet Bušinel iz Sneeč, ki so ga leta 1915 italijanski karabinjerji, službovali v italijanski vojski odpeljali. Pač pa je po pošti bila družini dostavljena njegova obleka par mesec po njegovi deportaciji!

Blizu Kožbana so prijeli kmeta Devinarja in ga nedolžnega obsodili na dvajset let zapor za »spijonažo«. Če ga vprašate, kako in kaj, vam odgovori: »Naprej niso mogli na fronti pa so se spravili name, ki sem bil in sem popolnoma nedolžen«.

Na Vrhovlju nad Kožbano so odpeljali druga dva kmeta, ki nista več dala vesti o sebi!

V Ladrh pri Kobaridu so postrelili dvajset Slovencev, popolnoma nedolžnih.

Zaradi istrele, ki je porušila spomenik vojakom na Krnu, so Italijani najprej požgali okoliške slovenske vasi, nato pa še nedolžne domačine gnali pred sodišče, ki jih je obsodilo na leta zapor!

Pa požig Narodnega doma v Trstu, ali niso zakrivilo Italijani?

Navedli smo samo par primerov, ki dovolj jasno pobijajo »Messaggerovo« trditve! Lahko pa bi mu jih našli dolgo dolgo vrsto, pa je gori navedenih dokazov že kar dosti!

Sicer pa, ali »Messaggero Veneto« ne ve, kaj je izjavil neki Italijan, ki je leta 1915 prišel v italijansko vojsko v Ločnik pri Gorici?

Po končani prvi svetovni vojni je Italija, nositeljica tritisočletne omike, oropala Slovence vseh njihovih sol in kulturnih ustanov, vrгла slovenski jezik in slovenske uradnike iz vseh javnih uradov, upropastila gospodarske ustanove, in gonila na boben slovenske kmetije. Kljub proglasu generala Pettiti di Roreto, da se bo Slovincem v Italiji godilo mnogo boljše, kot se nam je godilo v Avstriji! Ironija tritisočletne omike! Sama kraljica Helena je leta 1921 podgorsko mu županu, sedaj pokojnemu g. Dominkotu, rekla na Kalvariji pri Gorici: »Bit će bolje.« In obljube je bilo tako, da so nas oropali vsega, preganjali po konfinacijah in obsodili na zapor in na smrt, kar niso naših bratov doma pobili, kot na primer Strancarja, Lojzeta Bratuža in druge.

Nato je Italija leta 1941 oboroženo navallila na Jugoslavijo in začela se je še hujša Kalvarija za nas na Primorskem in za naše brate v Jugoslaviji. Internacije, smrtne obsode in požigi domov. Ustije na Vipavskem, ki so jih Italijani požgali, in kmetije, ki so jih ob priliki postrelili, so dokazi posledice tritisočletne omike!

Upor Slovencev in Hrvatov proti preganjanju in raznarodovanju pa je drugi spomenik, ki bo žarel v zgodovini slovenskega in hrvatskega junštva, ker so eni in drugi pokazali, da znajo žrtvovati vse!

Eno pa si mi slovenski demokrati zapomnimo in imejmo vedno pred očmi: poudarjati moramo vselej in povsod socialno pravičnost kot naše glavno načelo in ideal, ker je socialna pravičnost, združena s čustvom vzajemnosti glavna podlaga družbenega življenja.

IZPITI IN OPISOVANJE na srednjih šolah

Sprejemni izpit v I. razred nižje srednje šole (gimnazije) in popravni izpiti na vseh srednjih šolah s slovenskim učnim jezikom v Gorici se pričnejo 7. septembra ob 8.30 v vrstnem redu, ki je naznanjen na razglasni deski vsake šole. Licejska in učiteljska matura se prične 23. septembra ob 8.30.

Vpisovanje na vseh srednjih šolah s slov. učnim jezikom v Gorici bo od 1. do 25. septembra. Podrobnosti o načinu vpisovanja so razvidne z razglasne deske vsake šole.

Ker rok za vpisovanje ne bo v nobenem primeru podaljšan, se vsem prizadetim priporoča, naj ne odlašajo do zadnjega, da ne bodo prevelikega navala in da ne bodo primorani izgubljati časa z dolgim čakanjem.

IZLET NA OPČINE

KDOR SE ZELI UDELEŽITI SLAVJA SDZ NA OPČINAH V NEDELJO 30. T. M., SE LAHKO VPISJE ZA KORIERO V KAVARNI G. BRATUZA V GORICI, UL. MAMELI. ODHOD S POSTAJE RIBIJEVIH KORIER OB 13.30 URI

Pella dobil zaupnico

Napovedujejo revizijo sodb Posebnega sodišča

Z znatno večino glasov je Pella va vlada, ki jo sestavljajo sami demokristjani, odnesla zaupnico v senatu in v poslanski zbornici! Pella je namreč napovedal, da je njegova vlada samo začasna značaja in ima nalogo spraviiti skozi nekaj nujnih upravnih zakonov, ki nimajo s politiko kaj opraviti. V tem času se bo sedanji politični zamašni položaj, že toliko razčistil, da bodo dani pogoji za sestavo vlade tudi s političnim programom!

Le po nastopu Pella in njegova zbiranje glasov sta bila poslanski senat in zbornica prikloni, da so mu izglasovali zaupnico s precejšnjo večino glasov in takoj podaljšali do konca oktobra rok proviziornih bilanc.

Novi ministrski predsednik je napovedal, da predloži poslancem in senatorjem osnutek zakona za uradni pregled vseh sodb, ki jih je izrekli bivše fašistično Posebno sodišče v Rimu.

Tako bomo lahko videli, ali bo vsaj ta vlada pravična tudi s slovenskimi žrtvami zloglasnega fašističnega sodišča!

Prosimo za odpuščanje...

Odkar živimo Slovenci v Italiji, smo deležni skoro samih krivic, saj smo stalno predmet preganjanja in raznarodovanja ter preziranj. Od leta 1886 se naši bratje v videmski pokrajini raznarodujejo in nimajo niti ene same urice šolskega pouka v svoji materinščini. Cerkvena oblast pa pošilja med tamošnje Slovence italijanske duhovnike, ki domačega jezika ne poznajo in vršijo svojo službo samo v italijanščini.

Tako na Goriškem kakor v videdski pokrajini smo Slovenci brezpravna bitja in nezašeleno ljudstvo. Našega jezika v javnih uradih ne priznavajo, in je uradovanje v slovenski celo v čisto slovenskih občinah prepovedano! Niti svojim novorojenčkom ne smemo Slovinci dati slovenskega imena.

Iznajli pa so iz slovenskih sol vse sinove slovenskih optantov in naše družine stalno ustrahujejo s polzevdovanjem v kakšne šole pošiljamo svoje otroke in kakšen jezik doma govorimo!

Vse te krivice se dogajajo pod vladanjem demokristjanov, med katere spada tudi poslanec Baresi (nekdanji Barič ali Barich), ki se za vse te krivice niti ne zmeni in sam sedi v goriškem občinskem svetu, kjer vsi demokristjani prepovedujejo našim svetovalcem, da se poslužujejo svojega materinega jezika.

Pa se ti ta poslanec upa prositi občinske svetovalce v Steverjanu, naj opustijo, ker ne zna govoriti slovenski. In, po pisanju nekakega slovenskega katoliškega lista, je ta poslanec Baresi peljal s seboj svojo ženo, ki mu lahko raztolmači njihove želje. V zasebnem oziru nimamo g. poslancu Baresiju nič kaj očitati in si seveda lahko izbiro prijateljev tudi med Slovenci.

Pred nedavnim pa se je v neki zadevi steverjanske občine zgledal na goriški prefekturi naš svetovalec g. Bratuž. Da bi videli, kako so ga sprejeli, češ da je on sveto-

valec goriške občine in ne tudi steverjanske! Sele na odločno opozorilo, da je on tudi pokrajinski svetovalec, ga je prekrturni funkcionar poslušal!

In slovenski katoliški list meni, da »večini Steverjancev se zdi, da tako nevljudno poročanje (kot je bilo tudi v »Demokraciji« št. 32 od 14. avgusta, op. ur.) le ni bilo na mestu«.

To »večino« Steverjancev prav dobro poznamo, saj jih lahko seštejemo na prsteh ene same roke... Tako ta »večina« brani pravice slovenske manjšine pred italijanskimi demokristjani in nastopa proti krivicam, ki se manjšini go-dijo! Njo in list, ki njea vzde ob-čavlja, prosimo za odpuščanje!

Pozabili pa smo bili, da smo, kot dobri kristjani, dolžni »vzjudnosti« demokristjanom, ki nam delijo vse dobrote, ki smo jih »gori« navedli in še druge!

Pri tej priliki poudarjamo, da moramo stati vsi Slovenci v Italiji trdni na svojih zahtevah skupne koristi. Kdor popuša, ogroža vprašanje splošne zaštite Slovencev v Italiji.

Kdor pa slovenski v celoti ne shiši, naj se raje glasno izloči iz slovenskega naroda!

SOCIALNA VPRAŠANJA

Zopet spor v ronških predilnicah

Kakor znano, so pred nedavnim v predilnicah v Ronkah in Podgori odputili lepo število delavk z izgovorom, da ni dela. Notranje komisije in sindikati so trdili, da je dela zadosti, le gospodarji bi radi naložili več dela: ostalim zaposlenim delavskim silam.

N res je pretekli teden vodstvo ronške predilnice kar naenkrat dodalo vsaki delavki še štiri statve. Tako zahteva vodstvo, da vodi vsaka delavka dvajset statv. Delavke so se te zahteve uprle in nadaljevale z delom le pri šestnajstih statvah, kot do sedaj. Trdijo namreč, da je delo pri dvajsetih statvah prenaporno in ga ne morejo opravljati.

Vodstvo je tedaj ukinilo električni tok in delo se je ustavilo. Delavke pa so ostale na mestu, ne da bi mogle delati.

Pogajanja sindikatov z vodstvom v predilnici niso privedla do rešitve spora niti po predlogu, da bi posebna mešana komisija zadevo pregledala in ugotovila, ali je delo pri dvajsetih statvah možno.

Zaradi tega so v znak solidarnosti stavkale tudi podgorske delavke, da bi prisilile vodstvo ronške predilnice k umiku od svoje zahteve.

Pogajanja za rešitev spora se nadaljujejo.

Vprašanje je sedaj to: ali je delo pri dvajsetih statvah res prenaporno? Ali nimajo morda tudi gospodarji prav, ko trdijo, da je tekstilna industrija v Italiji zašla v krizo po krivdi delavk, ki delajo premalo?

Upamo, da se med sprtima strankama najde vendarle pravična rešitev, da ne bodo trpeli škode niti delavci niti gospodarji.

ški Slovenci rečejo po čakovsko: »Ja sam bluc« ali kot mi v narečju: »J« sem bluc. Nekaj primerov iz Muzaca: »Si bluc kosti modrasove, nu su že dve leti, kar to pride petnaest bandimjaka. Man feridu si daržu špeh ta na noe«. Prevod: »Sem zbil modrasove kosti (hrbtenico), pa sta že dve leti petnajste-ga trgovca. Imam rano in sem di-žal (imel) špeh (košček slanin)e, na nože«.

Terski Slovenci v narečjih radi opuščajo govtike g in h, n. pr.: lava - glava, očem - hočem, noa - noga, Umin - Humin (mesto).

Primer iz Učee (rezijsko narečje v kraju, ki je deset kilometrov oddaljen od prejšnjega): »Kakino hlavo má jisi človek. Jizdoe Učji je vsoe de langač, taj tu O-soon. Loepč hōd toe. Ta pod Mi-seon. Hōroe pōd Zōrmih: Márate jitet.« Prevod: »Kako glavo ima ta človek. Tukaj v Učeeji je enak jezik kot v Osjah. Lepo hođite. Tam pod Muzacom. Gor p Zarmih (kraji). Morate ita«.

»Dvujst nu tri loete skoro moan. Coeh judi ja si, dēz? Pa naš še šif di žnoone, dvi dvi hōrske štene hōroe po Meje to perša.« Prevod: »Imam skoro 22 let. Od žigavih ljudi sem jaz. Pa danes sta šli dve ženski, dve gorski ženi gor po Miji.«

(Sledi XIII. nadaljevanje)

(XII. nadaljevanje)

Značilen je v vseh narečjih in tudi v nadiškem prehod l v j, da se l spoji z j. Torej ne ljudje, pač judje; dalje: ljubi - jubi, peljem - pejem itd. Tako govore tudi v naših Brdih na Goriškem. Končni m se vsekakor razvije v n: jaz imam - ja man, -vam - van, tam - tan, muorem - muoren; tako tudi oblike v dajalniku množine, n. pr. mravljam - mravjam - mravjan, mužan, ženam itd. Zanimiva je raba izraza - obrenčat - dobiti, najti: »Ne obrenčate neč njele; buoj pozno čite obreštje, pomeni: »Ničesar ne dobite sedaj, pozneje boste dobili.« Za naš izraz mnogo ali dosti, rabijo oni puno, in za besedo dovolj pa rat. N. pr.: »Zemlja te okou ne produka rat za jesti e mamo djelati pouno nu souze z rokami nu an s arbatom.« Tako govore v Bregu. Otrokom pravijo kanaje, iz furlanščine (poredneži).

V terskih narečjih tudi za navadne izraze kot: govoriti, razumeti, misliti, dopasti, končati rabijo furlanski izraz: čakarat, kapišat, pensat, plažat, finišat itd.

Predaleč bi zašli v ogromni tvari dialektologije, če bi hoteli vse podrobno razglabljati in se na vse glasoslovne posebnosti ozirati. Naj navedemo tu še kot primer

NAJZAPADNEJŠI OGRANAK SLOVENSKE ZEMLJE: BENEŠKA SLOVENIJA

Zgodovinski, krajepisni in dialektološki očrt

dvogovor možakov, ki se srečata na poti v Tarcent:

»O Zef, kan ti reš? — Dou Centa. — Kuo djelat? — Man si ukupiti dan veštiti. — Vidi, ke i nje lieto e soue maso drao. — Vien, vien, ma kuo čim stoti. Njemam nič s kjen se obljedi. — Ti reš a pit ali kakuo? — Altroke, a pit, kakuo pa. — To e pouno deleč, češ se ljepo utruditi. — To ne zova, muoren. — Buon viac e nu dobre afarje. — Gracje!«

Tersko narečje začenja, če hočemo bolj natančno opredeliti o zemlje, kjer se to govori, v dolini Tera, dočim v vaseh, na obeh bregovih ležečega pogorja, torej v Vizontu, Zavrhu, Viškorsu, narečje, ki je na prehodu k onemu v Tajpani in Karnahli. Prav pristno je torej v dolini Tera, kakor v Podbrdu in v Muzacu, dočim na planjavah desnega brega Tera, kakor v Steli, v Flajpanu, in Avšjem in na Bregu, je pa najbolj odturjeno in še bolj pomešano z laškimi besedami.

Predidmo sedaj k poslednjemu narečju, t. j. rezijskemu, ki je

najbolj posebno in čudno ter istočasno zanimivo.

To narečje so preučevali še pred stoletjem odlični slovenski filologi in objavili obširne študije in spise o svojih dialektoloških dognanjih; med temi je bil tudi naš Jernej Kopitar, ki je l. 1810 priobčil spis o Rezijskih Rus-Srčeznevsčih je l. 1841 napisal delo »O frijalskih Slavjanah«. Čeh Safažik je l. 1842 napisal isto, kakor tudi Čeh Cerny A. l. 1899: »O Rezijskemu« in »V udoli Rezijske« itd.

Najobširneje se je bavil s tem narečjem prof. petrograjski univerze, Poljak Baudouin de Courtenay. Ta je prvič obiskal te kraje l. 1872 in 1873 ter pozneje leta 1901, ko je prišel nabirat novo gradivo in preverjati že nabrano. Tu je obiskat bival par let, nabral mnogo gradiva in ga priobčil v dveh Zbornikih petrograjske univerze l. 1905 pod zaglavjem: »Materijali dlja južnoslavjanskej dialektologiji i etnografije«. Ko je bil v Rezijski, je bival na Ravenci v gostilni »pri Lipi«. Naučil se je tudi popolnoma rezijskine. Pro-

učil je tudi tersko narečje in tudi to gradivo priobčil v posebnem zborniku. Takrat je bival v Tajpani blizu cerkve. V Viškorsu se je l. 1901 v avgustu srečal s profesorjem iz Ukrajine, čigar oče je bil od tam doma. V svoji mladosti je odšel v Rusijo in sin je tam študiral, postal profesor na gimnaziji in v enem letu prišel obiskat svojega domačega očetovskega vas.

Da ima to narečje posebnosti in razlike v primerjavi z drugimi benekoslovenskimi narečji, je umevno, saj so bili v tej ozki in od visokih gor obkroženih pogorjih skoroda zaprti dolini za stoletja ločeni od drugih sosednih ljudstev; izhod so imeli samo v dolino reke Fele pri Rezijski in tako so imeli največ stika s Furlani; pa tudi semkaj v Rezijsko se je naselilo v teku stoletij več furlanskih in laških družin, celo iz Trevisa. V glavnem je šlo za trgovce in krmarje. Ti so pomešali domače narečje s tukajskimi.

V rezijskine uporabljajo za-molke samoglasnike: ū, ae, ō in

samoglasnik dž. Na primer trdilni veznik da je v rezijskine: »Mi di da džo - djo da noe - mi reče, da - rečejo da ne.«

V terskih narečjih ni sploh teh zamolkih samoglasnikov, čeprav je v njih nekaj podobnosti z rezijskine.

Za štetje rečejo Rezijsani: »My zladuamō makū du du tristi po rozoanski, dopohre po laške (mi štejemo samo do trideset po rezijskanski, potem pa po laško).«

Ta izraz zladuamō je tudi v terskih narečjih, n. pr. v Muzacu, ki so najbližja rezijskemu narečju (Učeeja), samo da v Muzacu rečejo: zleduamo.

Tudi uporaba tujih glagolov: plažá, kapi i. dr. - dopada, razume, je pri obbojhi, samo za izraz govoriti nimajo pri Rezijskih besede čakarat, ampak rumuniti ali rimuniti ali celo ramuliti, kakor v Stolbi. Ta beseda izhaja iz laškega ruminare (prežvekovati, prebavljati).

Pomožni glagol biti v prvi osebi ednine (sem) uporabljajo oboji v obliki »sia« (naša druga oseba), n. pr.: »Ja si bluc, medtem ko nadi-

HUYSMANS O TRSTU Slaba vest jih peče

Vsem je znana naloga, ki jo je opravila v Trstu, junija meseca posebna komisija Socialistične internacionale. Ta je stopila v stik z vsemi krogi tržaškega javnega življenja in s tem prišla do vsestranskih podatkov o bistvu tržaškega vprašanja.

Predno pa poročamo o izsledkih komisije in o poročilu, ki ga je v njenem imenu podal na julijemskem kongresu Interosca v Stockholmu njen predsednik, belgijski minister Huysmans, ne bo odveč, če se zaustavimo pri članku, ki ga je sam Huysmans objavil 2. avgusta v listu »Germinal«, ki izhaja v Bruxellesu, pod naslovom: »Tržaško vprašanje v Stockholmu. V tem članku podaja Huysmans nekaj zanimivih opazk o delu delegacije Interosca v Trstu in o njenih stremiljenjih pri sestavljanju poročila za stockholmski kongres.

Huysmans po oči

Tržaška komisija — Paul Rose za Veliko Britanijo, Henri Ribière za Francijo in jaz, Camille Huysmans, za Belgijo — ki je imela nalogo, preučiti na licu mesta tržaško vprašanje, je o tem poročala kongresu Socialistične internacionale v Stockholmu. Dva člana od treh — Ribière in Huysmans — sta predlagala povratek k Mirovni pogodbi iz leta 1947, ki so jo sprejele vse prizadete države: Združene države, Velika Britanija, Francija in Sovjetska zveza v sporazumu z Jugoslavijo in Italijo; in vestno izvrševanje njenih določb o Tržaškem statutu. Tega doslej niso napravili, ker so leta 1948 — z namenom, da ugodno vplivajo na italijanske volitve v komisiji, da Ameriške vlade — Združene države, Velika Britanija in Francija objavile izjavo, ki je bila ugodna za italijansko politiko glede priključitve Trsta.

Paul Rose se ni strinjal s predlogom ostalih dveh članov komisije in z njuno utemeljitvijo. Kazalo je, da se zavzema za plebiscit, ki naj bi določil razdelitev STO-ja, in je obžaloval, da se komisija ni mogla podati tudi na jugoslovansko področje. To bi pa lahko storila, če bi tajništvo Socialistične internacionale za to prosilo potrebno dovoljenje.

V takih prilikah je kazalo, da kongres koleba, da bi odobril poročilo delegacije in — čeprav je priznal njegovo objektivnost — je izrekel željo, naj bi napravila na jugoslovanskem področju to, kar je za napravila na britsko-ameriškem.

Težko je bilo, upreti se tako sestavljenemu sklepu, zato bo zadeva spet prišla na dnevni red.

Ne drznem si domnevati, da so hoteli s tem vso stvar pokopati, da ne bi vznevoljili Italijanske socialdemokratske stranke in ji tako dali, poleg razočaranja za nedavni volilni neuspeh, še nov udarec. Taka namena bi bila obsojena na neuspeh.

Jaz želim samo nekaj: da se takoj nekaj ukrene, če hočemo zares prispevati k ustvaritvi znošnega ozračja na Svobodnem tržaškem ozemlju.

Vem tudi to, da bomo prišli do vesti, ki jih že vnaprej poznamo: Italijanske pritožbe na področju B bodo zenačile slovenske pritožbe na področju A.

Jugoslovanska vlada izjavlja vsem onim, ki jo hočejo razumeti, da se resno želi pogajati.

Ni mi znano, da bi tudi italijanska vlada kdaj dala tako izjavo.

Prepričan pa sem, da v dvoje ne bodo mogli rešiti vprašanja, ki zadeva vso Evropo, vključno Sovjetsko zvezo in vključno tudi vso Srednjo Evropo, ki ima v tržaškem pristanišču svoje izhodišče v svet. To je jasno poudaril na stockholmskem kongresu tudi avstrijski podkancier Scherf.

Zato je povratek k Mirovni pogodbi iz leta 1947 utemeljen.

Zakaj Italijani nočejo plebiscita na Južnem Tirolskem?

Huysmans nato dalje razvija svoje misli o poteku stockholmskega kongresa. Glede italijanske zahteve po plebiscitu na STO-ju pa pravi dobesedno:

»Če je Italijanom res toliko do plebiscita, zakaj tega ne predlagajo za Južno Tirolsko?»

S tem smo pojasnili potek stockholmskega kongresa Socialistične internacionale v zvezi s poročilom delegacije, ki ga spodaj prinašamo.

Predvsem se hočemo oddolžiti našim tržaškim tovarišem za način, kako so priredili in olajšali našo preiskavo na Svobodnem tržaškem ozemlju.

Bili smo v treh: Rose (Velika Britanija), Ribière (Francija) in Huysmans (Belgija).

Na Tržaškem smo bili šest dni, od 15. do 20. junija, in smo spre-

jeli znatno število odposlanstev, ki so pripadala vsem političnim tokovom, brez razlike; obiskali smo civilna, verska in vojaška oblaštva, zastopnike občin, industrije in trgovine; vse organizacije, ki so izrekle željo, da bi jih zaslišali, so to možnost dobile in so lahko svobodno govorile.

Sicer pa to ni bil prvi tak sestanek, do katerega je prišlo v Trstu, kakor to potrjujejo številne spomenice, ki so jih nam predložili. Ni naš namen, da bi odkrili skrajno zapletenost vprašanja, ki vzemirja Svobodno tržaško ozemlje in njegovo okolico. Imamo vtis, da je treba kmalu rešiti skriti spor, ki postavlja Jugoslavijo in Italijo drugo proti drugi, če nečemo, da se nadaljuje položaj, ki je brez stile ni mogoče rešiti.

Socialistična internacionala je vedno nastopila kot pomirjevalni činitelj; nikdar ni vzpodbujala nacionalistične težnje katere koli oblike. Zgodovinsko dejstvo, da dva naroda živita v istem političnem okolju, nas ni nikoli zavedel do precejšnje ideoloških pravic kulture ali do podčrtevanja potreb gospodarskega življenja.

Alli je potrebno opozoriti na dejstvo, da so v Evropi skupnosti z različnimi jeziki, ki mirno živijo pomešane med seboj ali druga poleg druge?

Lahko se tudi vprašamo, če ni v sedanjih evropskih prilikah lahko prišli do stalnega sporazuma z neposrednimi pogajanci, ki bi dovedla do zmage ene stranke in do poraza druge.

Z drugimi besedami: ali bi priključitev STO-ja k Italiji ali k Jugoslaviji lahko zajamčila mir? Mi v to dvomimo.

Mi se nismo zadržali niti na zgodovinskih dejstvih, na podlagi katerih je čisto mogoče marsikaj dokazati. Dovolj je pri tem, da se zaustavimo pri nekaterih letnicah in si izgradimo tezo, ki odgovarja rešitvi, ki jo pričakujemo.

Vprašali smo se tudi, če bi bilo mogoče potegniti narodnostno črto med italijanskim in jugoslovanskim ljudstvom. Na žalost smo ugotovili — in do tega prepričani — so prišli tudi drugi pred nami — da so vprav številne razmejitvene črte, ki so jih doslej predlagali, dokaz o pomešanosti narodnosti in o dejstvu, da je z gospodarskega vidika zelo težko ločiti Italijanske obale od jugoslovanskega zaledja in da bi v vsakem primeru, tudi po razdelitvi ozemlja, manjšina morala biti podvržena premoči večine.

Plebiscit ne reši tržaškega vprašanja!

Prav tako smo se vprašali, če bi lahko priporočili rešitev, temelječo na plebiscitu, kot rešitev spora. Toda po skrbni preučitvi načina in razlogov, ki jih obe stranki predlagata, se nam je zdelo nemogoče, resno priporočiti tako simplistično rešitev, ki nikakor ne rešuje tega, kar bi morala rešiti. Saj se ne bi mogli sporazumeti niti o načinu izpeljave plebiscita! Zdeli bi namreč ob vprašanju udeležencev: kdo bi glasoval in kdo bi bil od glasovanja izključen? Eni bi hoteli, da bi se pri plebiscitu mogli izreči tudi o trajni možnosti, to je o ohranitvi sedanje skupnosti Svobodnega tržaškega ozemlja; drugi pa to izključujejo, ker bi se po njihovem glasovanju moralo omejiti na dve možnosti: priključitev k Italiji ali priključitev k Jugoslaviji, ter ne dopuščajo niti možnosti ločenih plebiscitov na obeh področjih.

V takih prilikah se nam je zdelo nemogoče, predlagati dokončno rešitev; zato se nam sama po sebi vsiljuje misel o nujnosti povrnitve k Mirovni pogodbi iz leta 1947 pod pogojem, da bi se tenkovestno držali njenih določb.

Kot luč sonca je jasno, da je tržaško pristanišče ustvarilo Svobodno tržaško ozemlje. Pristanišče je zgradila Avstrija, katera se je, potem ko jo je Pruska leta 1749 zavrnila s severnih morij, usmerila na Jadran, da bi si tu ustvarila izhodišče v svet. Avstrija ni tega pristanišča zgradila v neposredno korist sedanjega Svobodnega ozemlja, marveč v korist Podonavja, ki je še danes — kot to dokazujejo pristaniščni podatki — zainteresirano pri razvoju tržaškega pristanišča. Vprašanje je torej v najtežnji zvezi z gospodarsko organizacijo Srednje Evrope iznad italijanske in jugoslovanske aneksijske težje.

Je prav zaradi tega, da smo sklenili, predlagati vsaj začasno ohranitev Svobodnega ozemlja, dediča ozemlja, ki je nekoč pripadalo Avstriji.

Važno bi bilo ohraniti to Svobodno ozemlje v korist vsega prebivalstva, seveda pod pogojem, da bi to moglo na njem svobodno živeti, zaščiten pred vsako tenden-

co propagando ali pred kakršnim koli pritiskom.

Razume se, da bi morala civilna oblast nadomestiti vojaško in da bi bilo treba izvajati demokratsko načelo o samoupravljanju prebivalstva.

Kar pa zadeva Varnostni svet, ki je končno najvišji organ STO-ja, ta bi moral imenovati neodvisnega guvernerja za dobo petih let, čigar naloga bi bila v uvažanju načel Mirovne pogodbe iz leta 1947, katera zaradi neimenovanja guvernerja niso nikoli resno izvajali, in da skrb, da bi bile pravice manjšin zaščitene.

Morda bo kdo k temu oporekal, da spet predlagamo poskus, ki je propadel.

Odgovor na to je zelo enostaven. Poskusa, ki ga predlagamo v podmanjkanju boljše rešitve, niso nikdar napravili. Izjave nekaterih veselih, kmalu po podpisu Mirovne pogodbe, ne odgovarjajo ne črki in ne duhu Mirovne pogodbe, zaradi česar so te velesile deloma odgovorne za dogodka, ki so sledili.

Ta napaka se nam je zdelo ponovitev napake, ki so jo napravili po vojni 1914-1918, ko so zavezniki uničili podonavsko gospodarsko skupnost in ustvarili Avstrijo, ki je lahko živela samo z raznimi podporami.

V vsakem primeru se nam zdi nujno, napraviti konec sedanjemu stanju, ki zastruplja duhove in ustvarja razpoloženje za nepošteno namene. Kar se nas tiče, hočemo preprečiti najhujše.

„Messaggero Veneto“ in naše „želje“ glede državljanstva

Dolga že trkamo in končno je eden spregovoril. Na naše pritožbe glede odzemanja državljanstva tržaškim Slovincem se sicer ni oglasil tržaški list, ker pač predobro ve, kako stoji stvar, temveč so prepustili to vlogo videmskemu »Messaggeru Venetu«, ki se glede na razdaljo lahko skriva za izgovor »slabe obveščenosti«.

Najprej se resnično ljubni »Messaggero« čudi, kako sploh lahko govorimo o množičnem odzemanju italijanskega državljanstva Slovincem. Da mu ne bi tu brezplodno dokazovali nečesa, čigar nikakor ne bi hotel priznati, mu svetujemo, naj se obrne kar na anagrafski urad tržaške občine, kjer je njegov dopisnik gotovo dobro znan, pa mu bodo — če so pri volji in odprti — lahko povedali, kolikim Slovincem so od prihoda demokristjanske občinske uprave že odvzeli državljanstvo. Takrat bo videl, da gre pri tem za čedno število, ki je precej vplivalo na zadnje volilne izide. To prav gotovo ni bilo v škodo italijanski irredentistični stremiljeni, toda veliko vprašanje je, če je koristilo dalekovidnejši italijanski politiki in pomiritvi med tukašnjimi narodnostmi. Ne bi škodilo, če dopisničar tudi o tem nekoliko razmisli.

Pri tem je treba dodati, da gre pri teh odvzemanih državljanstva izključno za nekdanje italijanske državljane, z veliko večino tržaške rojake in le redke okoličane. Kajti »uno slavo di Zagabria o di Novo mesto« pač nikdar ne bi mo-

gel že biti italijanski državljani, vpisan v tukašnji anagrafski knjigah, in mu zaradi tega državljanstva sploh ne bi mogli odvzeti, ker ga nikdar ni imel. V vprašanju ni »slovanska sodrga«, ki se je spustila v Trst po letu 1945, kakor pravi v svojem krasnem jeziku »Messaggero Veneto«, temveč pravo avtohtono prebivalstvo, ki živi v teh krajih verjetno delj kakor večina »Messaggerovih« somišljenikov.

Ko je to postavljeno na svoje mesto, je treba še povedati, da so z odvzemanjem državljanstva prizadeti predvsem taki posamezniki oziroma njihovi potomci, ki so se zaradi fašističnega preganjanja morali zateči v tujino, če niso hoteli ostati na cesti ali pa končati v malarični konfinaciji v Južni Italiji oziroma v kakšni srednjeveški ječi.

Mislimo, da je fašistična prepoved vseh slovenskih solj razpustitev vseh strank, nasilno izpreminjanje prilomkov, poiziganje narodnih domov itd. nekaj, kar bo pač tudi »Messaggero Veneto« danes težko brez rdečice zagovarjal. Če se kdo z vsem tem ni strinjal, bi zaslužil kot poštenjak kvečjemu priznanje, ne pa preganjanje! Demokratska Italija bi morala te krivice popraviti in mnogi so bili prepričani, da bo to tudi storila. Ali ne misli »Messaggero Veneto«, da bi bilo to pametneje, kakor pa nadaljevati s preganjanji in protovoljno prevzemati nase polno odgovornost za to neslavno preteklost?

Zato je n. pr. Slovenska demokratska zveza v Gorici že pred leti uradno predlagala vladi v Rimu, naj bi uradno priznala italijansko državljanstvo vsem onim osebam in njihovim potomcem, ki so ga izgubili med obema svetovnim vojnama zaradi tega, ker so se pred fašističnim preganjanjem umaknili v tujino. V poštev bi prišle seveda samo osebe, ki bi se hotele te pravice poslužiti in so bile ob prihodu Italije v naše kraje stalno naseljene na ozemlju, ki je danes ostalo izven mej Jugoslavije, ali pa so se iz nekdanjega italijanskega ozemlja, ki je pripadlo Jugoslaviji, po tej vojni pred komunistično umaknile. Ali ne bi bilo to plemenita gesta pomiritve, ki bi dala vse drugačne sadove, kakor pa zmerjanje in zapostavljanje?

Toda prav »Messaggero Veneto« nam dokazuje, da smo od tega danes delj kakor pa kdaj koli prej. V čigavo korist? Prav gotovo ne v korist sožitja, medsebojnega spoznanja in spoštovanja, ki naj bi temelj evropske vzajemnosti. O kateri zna tudi »Messaggero Veneto« govoriti s tako sladkim glasom, posebno, kadar gre za ameriške kredite. Postopek, ki ga s tem uveljavljajo nasproti Slovincem, predstavlja očito kričečo diskriminacijo v primerjavi s postopkom, kakršnega so bili deležni tisti italijanski demokratski emigranti, ki so si v istem času pridobili rusko, francosko, argentinsko, ameriško ali še kakšno drugo državljanstvo.

Da bo slika nedolžnosti popolna, se »Messaggero Veneto« začuden vprašuje, o kakšni ukinitvi možnosti zopetnega pridobivanja italijanskega državljanstva na Tržaškem vendar govorimo. Kakšna farizejska naivnost! Vsakomur je vendar znano, da so do določenega vendar znano, da so do 1951. leta vsi v Trstu bivaajoči nekdanji italijanski državljani lahko izvrševali »riacquistos«, t. j. ponovno pridobitev italijanskega državljanstva v smislu določil zakona iz leta 1912. Od tega datuma dalje pa je bila za Svobodno tržaško ozemlje ta možnost ukinjena in krati so začeli množično odzemanje državljanstvo Slovincem. Tudi v tem primeru priporočamo »Messaggero Veneto«, naj se obrne na anagrafski urad tržaške občine, kjer mu bodo najbrž brez nadaljnjega povedali, kdo je ta ukaz izdal in zakaj so ta ukaz tudi izpeljali, čeprav ni bilo takrat v Trstu ne Vitellija, ne De Castra, ne Memma, kakor pravilno ugotavlja »M. Veneto«. Tudi mi smo namreč že nekajkrat vprašali zaupne upravitelje tega našega področja, kako to, da dovoljujejo odzemanje državljanstva, ki je pogoj za užitje mnogih civilnih in vseh političnih pravic na tem ozemlju, ne da bi obenem bila dana tudi možnost za njegovo pridobivanje, kajti logično bi bilo: če velja en paragraf zakona, potem mora veljati tudi drugi. Do danes na to nismo dobili še nobenega odgovora. Morda bo imel »Messaggero Veneto« več sreče, pa nam bo to povedal.

Prav tako nismo dobili odgovora niti na vprašanje, kako se sklada z demokratičnimi načeli, da s priznavanjem ali odrekanjem državljanstva odloča o političnih pravicah na tem ozemlju pravzaprav država, ki je na njegovi usodi enostransko neposredno prizadeta. Seveda tega »Messaggero Veneto« najbrž ne bo spraševal. Ze ve zakaj! Obveščamo ga le, da bo vedel, kaj smo vse doslej glede te stvari ukrenili in kako gluha so ušesa, če vpije vanje samo pravica.

V vsem, kar smo napisali, ni torej prav nobenega prefriravanja. V Trstu so danes domačini begunci pred fašizmom in njihovi potomci žrtve nekdanjega zatiranja, samo če so slovenske krvi, potrjeni za postavljanju, kakršnega bi n. pr. kjer koli v Nemčiji ali Avstriji zaman iskali.

Na svojih domačih tleh morajo živeti kot tujci, z dovoljenjem za bivanje, katerega jim podaljšujejo iz dneva v dan, brez političnih pravic, nimajo pravice do dela, ne morejo kupovati nepremičnin, mnogim izmed njih odrekajo celo izstavitve apolidskega potnega lista in so tako praktično konfinirani na teh par kvadratnih kilometrov Svobodnega tržaškega ozemlja. Zakaj? Ker so Slovenci? Ker so bili pošteni in niso hoteli zatajiti sebe? Ker niso v preteklosti hoteli biti fašisti in danes nečesto biti komunisti? Ker verujejo v demokracijo in svobodo? To je tisto, kar mislimo, da ni prav in proti čemur ne bomo nehali ugovarjati, kajti tako krivično postopanje ne more koristiti ne Italiji, še manj pa ugledu načel, katerega so skupna vsemu svobodnemu svetu in za katerega so se prav ti povratniki, danes drugi begunci, vse življenje tako ognjevitvo zavzemali.

JESENSKO SLAVJE SDZ na Opčinah

To nedeljo priredi SDZ svoje tradicionalno jesensko slavlje na Opčinah na bivšem tramvajskem vrtu, ki leži na vogalu Narodne in Proseške ceste. Začetek točno ob 16.30

NASTOPAJO:

1. - Pevski zbor iz Boršta

Förster: *Penec sem*

Narodna: *Kam*

Juvaneč: *Na goro*

Simoniti: *Plovi, plovi*

Narodna: *Tam na prtni gredi*

2. - Baletna skupina

Židana marelja

Groteska

Kmečka polka

3. - Pevski zbor „A. Tance“

iz Nablrežine

Rašan: *Košku rojaki*

Vodopivec: *Boter polž*

Ocvirk: *Eno samo tiho rožo*

Narodna: *Ob Adriji sinji*

Volarič: *Kdo tu je,*

ki ostaja na dan

Vodopivec: *Naročilo*

Izven sporeda bodo nastopili tudi še drugi sodelavci kot gostje. Pred in med sporedom nastopa godba iz Nablrežine. Po sporedu ples in prosta zabava.

Za prigrizek in pijačo je preskrbljeno. Cene izredno zmerne.

Iz Nablrežine bo avtobus na Opčine ob 15.30

Festival slovenske kulture

V nedeljo 23. avgusta je doživel Festival slovenske kulture, ki ga je na Repentabru priredila Slovenska prosveta, zares velik uspeh.

Za svoj Festival si Slovenska prosveta ni mogla izbrati lepšega prostora kot prav naš Repentabor — simbol odpora našega kraškega rodu proti tujemu zavojalstvu. In Repentabor je 23. avgusta združil v svojem veličastnem okolju tržaške, goriške in koroške prosvetne delavce na najplodovitejšem stiku z našim zamejskim ljudstvom, na globoko zasnovani in temeljito izvedeni kulturni prireditvi. Slovenska prosveta pravi namreč v svojem sporedu, da se je prepričala, da je prosvetno narodno delo najtrajnejše in najbolj potrebno ter da kultura podira sovražstva, plemeniti srca in združuje človeške duše.

Nastopili so solisti in pevski zbori, tržaška folklorna skupina, naši pesniki, ki so čitali iz svojih del, in Slovenski oder, ki je izvajal Sulinovo dramo »Krst pri Savici«. Ne bomo se podrobneje pomudili ob naševanju lepih točk sporeda, ki so jih izvajalci dovršeno podali. Zaustaviti se hočemo pri zaključni točki, uprizoritvi Sulinove drame. Bine Šulin, to je psevdonim pi-

satelja Zorka Simčiča, je delo pravzaprav napisal kot libreto za opero. Ker pa se ni uglasbeno, jo je Slovenski oder z majhnimi spremembami uprizoril kot dramo. Pri igri so sodelovali tržaški dijaki in dijakinja, dramska skupina Slovenskega prosvetnega društva iz Sv. Ivana Aržaška folklorna skupina in člani Slovenskega odra. Delo je režiral smotno in prepričevalno prof. Jože Peterlin.

Izlet na Dunaj

Slovenska prosvetna matica v Trstu pripravlja za september štiri-dnevni ali petdnevni izlet na Dunaj z avtobusom. Stroški prevoza, prehrane, prenočišč, potnega dovoljenja in prevoza za ogled mesta bodo predvidoma okrog 12.000 lir za štiri dni; za en petdnevni izlet bomo javili ceno prihodnjik.

Izlet bo zanimiv, ker bo že med potjo več postankov v važnejših krajih, Kahlenberga, Leopoldsberga, Grinzinga in druge. Na Dunaju pa ogled znamenitega Schoenbrunn.

Interesenti naj se čimprej vpišejo ali v upravi lista v ulici S. Anastasio 1-c, od 9. do 14. ure, ali pa v pisarni SDZ v ulici Machiavelli 22, od 9. do 12. ter od 16. do 18. ure.

Oseba, ki je pred nekoliko dnevi prinesla v upravo lista zalepljeno kuverto, v kateri je bilo 300 lir, verjetno za naročnino, in na kateri je bilo zapisano samo: »Za Demokracijo«, brez naslova oddajatelja, prosimo, da se javi v upravi.

ŠOLSKE VESTI

Ravnateljstvo Državne slovenske nižje industrijske strokovne šole v Trstu (Rojan, ul. Montorsino 8) obvešča vse prizadete učence in njih starše, da se prične:

- 1) Vpisovanje za vse razrede za šolsko leto 1953-54 v torek, dne 1. septembra, in traja do dne 25. septembra 1953.
- 2) Nižji tečajni izpit v ponedeljek, dne 7. septembra, ob 8. uri in 30 minut.
- 3) Popravni izpiti čez I. in II. razred v ponedeljek, dne 14. septembra 1953, ob 8. uri.

Vpisni pogoji in razporedi so razvidni iz objav na razglasni deski v III. nadstropju šolskega splotja v ulici Montorsino 8. Morebitna potrebna nadaljnja pojasnila daje tajništvo vsak dan od 10. do 12. ure.

VESTI S TRŽAŠKEGA

Nepoklicani pokrovitelji

Skrb za blaginjo nabrežinskega prebivalstva se razteza čez celotno Svobodno tržaško ozemlje in zdržne včasih tudi še preko državne meje. Prav pogosti so nepoklicani pokrovitelji, ki nam v eni ali drugi obliki izkazujejo svojo hrupno ali pa tudi zgolj tiho ljubezen.

Napisne table so dvignile na noge samega bivšega predsednika cone, mobilizirale dobron del naše varnostne službe, in res so nam Nenabrežinci zaenkrat tudi vsilili svojo voljo. Prepovedali so nam na lastni zemlji postavljati javne napise v svojem materinem jeziku. Neše table so se silile udale, ker poleg nekaj poljskih in lovskih čuvajev, naše zupanstvo, kljub splošnemu oboroževanju, še ne premore učinkovitejšo obrambo.

Ker pa mora biti pri nas v Nabrežini zmeraj kaj novega, se je med letošnjim dolgočasnim poletjem nepričakovano pojavila zdravniška praznina. Tudi to vprašanje, ki je čisto naša krajevna skrb, je vznemirilo in bo verjetno še dražilo poklicane in nepoklicane pokrovitelje. Zaenkrat se za rešitev tega vprašanja ne zanimajo — kakor bi človek pričakoval — je zdravnik, pač pa — kakor čujemo — stavni inženirji in odvetoiki, ki niso niti občani niti kaj več kot nepoklicani samozvani varuhi nabrežinske blaginje.

G. Palutan si je z nabrežinskimi tablam, vsaj v italijanski republiki, pridobil tako veliko popularnost, da so ga postavili na visoko politično mesto in ga celo vpisali med poslanske kandidate DC. Moroda pa prav ta vzgled tako močno privlači namreč nabrežinske pokrovitelje. Popularnost za vsako ceno je problematična zadeva, posebnost, če nam kdo poskuša soliti pamet z utemeljevalnim žargonom, ki tako močno diši po komunistični prepotenci.

Nepoklicani pokrovitelji in samozvani varuhi priporočamo, da se tudi v politiki držijo pravil lepega vedenja, ki jih gotovo upoštevajo pri svojem poklicnem delu. Če bodočih hišnih lastnik potrebuje načrtov ali pravnega nasveta, bo pač potikal na tista vrata, ki si jih bo sam izbral, ker je krošnjarenje z uslugami nedopustno v civiliziranih deželah. Zaenkrat smo še na svobodnih tleh in našo občino vodijo in zastopajo ljudje, ki smo jih Nabrežinci sami izvolili svobodno in demokratično.

Ta nauk naj velja ne samo za sedanjega zdravniško praznino, pač pa za vsa vprašanja, ki zadevajo zgolj Nabrežince. Če in kadar bomo potrebovali nasvetov in pripo-

ročil izven meja našega zupanstva, se bomo oglašili in prosili za svet, kjer in kadar se nam bo to zdelo potrebno, vsekakor pa ne tam, kjer so pozabili na oliko.

IZ NABREŽINE

Na zadnji seji občinskega odbora v Nabrežini je zupan poročal o uspehu dražbe za nabavo šolske opreme v novem šolskem poslopiju v Nabrežini. Osnovna vsota, določena za opremo, je 3.500.000 lir. Najnižja ponudba trdke E.A.T.A. iz Trsta daje 8.55 odst. popusta. Dobavo so zato poverili isti trdkci za znesek 3.200.750 lir. Za prihranjeni znesek bodo nabavili druge šolske potrebščine.

Sklenili so pomnožiti število luči za javno razsvetljavo po vaseh občine.

Zupan je še poročal o nameravanih zidavi velike tovarne med Devimom in Stivanom. Zadeva je še v začetnem razvoju.

Nastanek polinteligence

Jezični dohtarji in profesorji so razumniškim šušmarjem in fahiranim študentom pri »Delu« v stalno podtiko. Strahotna zavist in neomejena nevoljnost jih razganja ob sami misli na akademsko izobraževanega človeka, ki pošteno opravlja svoj poklic in ne prodaja svojega človeškega dostojanstva strankarskim gospodarjem. Za komunističnega zaslužkarkega priganjaca res ni treba dvajsetletnega trpljenja in učenja s prisvajanjem izsledkov in kulture človeštva, z oblikovanjem lastne osebnosti, s proučevanjem duhovnih in tvarnih naporov današnjega človeštva, s poduhovljenjem samega sebe in svoje okolice in s tisoč težavami dnevnega poklicnega dela. Ne, za komunističnega zaslužkarja zadostuje nekaj polomljenih gimnazijskih razredov, trimesečni vrhpoljski tečaj, štirje demagoški komunistični pamfleti, droban rdeči katekizem z nekaj sto vprašanji in odgovori, črkovanje partijskih ogradnic, učenje na pamet nekaj Stalinovih govorov, bogat slovar pskov in priučitev hlevske govornice, srep pogled navzdol in okrog sebe, priljubljen posmeh navzgor, čim več prepotence in naredniškega napuha — in rdeči cerkovnik je dograjen.

V osebnem izkaznico mu napišejo v razpredelnico poklice: »delavec,

Odbor je nato imenoval učiteljece občinskih otroških vrtcev.

Odobrili so nakup opreme za zdravniški ambulatorij v Mavhijnah.

Vzeli so na koncu na znanje, da je bil končno odobren proračun za tekoče leto. Več postavk je bilo črtanih, več dostavljenih, tako da je končni primanjkljaj občine 24 milijonov lir, ki ga bodo krili s prispevkom ZVU.

Glasbena šola SPM

Vpisovanje gojencev lanskih in novih bo od 1. do 15. septembra t. l. dnevno od 9. do 12. dopoldne na sedežu v ul. Machiavelli 22-II.

Dne 15. sept. prične redni pouk. Poučuje se vse instrumente in predmete kot lansko leto. Vsa tozadevna pojasnila daje šolsko vodstvo.

čepav se postenelega dela ni nikdar dotaknil. Kakor je polnoma netenkovesten za moralne zakone današnje dobe, tako nima vesti niti z mlatenjem ustnega ali pismenega jezika. Govori in piše volapik s čim večjim zalogajem pokvarjenih besed in tučk, ki jih načelno postavlja na nepravno mesto. Tako je človeštvo obogatel z novo pridobitvijo — rdečo polinteligenco.

† Prof. Mara Steinberg

Naše vaščanke prof. Mara ni več. Po dolgi bolezni, polni trpljenja nas je zapustila predpreteklo sredo 19. t. m. v najlepši dobi svojega življenja, saj je bila stara komaj 26 let.

Mati Nabrežinka, vdova — kajti njen mož, Rus po rodu, je umrl, ko je bila Mara le nekaj let stara — je delala in se ni ustrašila nobenih žrtv, le da je svojo hčerko izsolala in ji s tem preskrbela vzgojo, ki ji je odprla pot v življenje.

Srednje šole je pokojna Mara dovršila v Trstu, a se je nato vpisala na beneško univerzo. Pridna in zelo nadarjena je z odliko dovršila šole, a posebno rada se je bavila z učenjem tujih jezikov, katere se je s posebno lahkoto naučila. V tem svojstvu je bila kot profesorica angleščine nameščena na slovenskem učiteljskem in na višji realni gimnaziji v Trstu.

Toda to delo ji ni bilo dovolj, organizirala je posebne tečaje za angleščino za starejše v Trstu in tudi v Nabrežini. Lansko jesen je tu organizirala več skupin tega tečaja v slovensčini in italijansčini. Vsi tečajniki so bili z njenim poučevanjem zelo zadovoljni. Tečaj je obeljal velik uspeh, a kruta bolezen je takoj po novem letu prekinila vsako njeno delovanje, zato tečaja niso več nadaljevali. Zadanja leta se je udeleževala tudi pri cerkvenem petju, katerega je vodila kot marljiva organizatorja.

Takoj po novem letu se je bolezen vidno slabšala, narkar je morala februarja meseca na zdravljenje v tržaško bolnišnico, niti od daleč slučaj, da se bo vrnila domov samo umreti. Po šestih mesecih bolnišnice, v kateri ji je zdravna bolezen povzročala strašno trpljenje, so jo predpreteklo sredo pripeljali domov, kjer pa ni preživela niti pol ure, kajti komaj je prišla pod domačo streho, je revica izdihnila.

V četrtek, dne 13. t. m. popoldne, smo jo v veličastnem sprevodu spremili na njeni poslednji poti. Nabrežina je že videla mnogo veličastnih pogrebov, ampak silene-

Komunistični pismarski krošnjarji

Komunistični krošnjarji so s svojimi ničvredno komunistično kramo prav posebno glasni pri nas v Dolini. Po vzorih svojih NKVD inštruktorjev se vtihotaplajo v naše domove in vohajo po mizah in predalcih za časniki, ki nam prihajajo v roke. Kakor neapeljski »štolarji«, s prav tako vsiljivostjo in z enako žlobudravostjo ponujajo in vsiljujejo našemu ljudstvu komunistično makulaturo, kakor da bi bili Dolinčani sami branjeveci na Rdečem mostu. Dobra roba se sama prodaja in prav tako imajo rdeči krošnjarji tako malo sreče. Niti prikriti grožnje in psovjanja ne zaležejo.

Najlepše pri vsej stvari je to, da je tudi to komunistično krošnjarenje — kakor toliko drugih komunističnih pridobitev — zapušena lašističnih vzornikov. Z istimi taktičnimi pritiski kakor so »nosrajčniki« žalostnega spomina vsiljevali nekoč »Il Popolo di Trieste« našim ljudem, prav tako si brusijo Togliattijevi najemniki pete in jezike, da bi odložili čimveč plodov komunistične histerije po slovenskih domovih.

Pri tem so posebno kričavi s poveličevanjem in vsiljevanjem laške robe: »L'Unità«, »Il Lavoratore«, »Vie Nuove«, »Noi donne« in s potrebno komunistično navlako. Tako naj fratelanca opravila tudi po pismeni liniji svoja raznarodovalna početja, da ne bi zaradi spreminjenih razmer strpelo Mussolinijevo raznarodovalno poslanstvo. Zalostno in šramotno pa je, da so današnji zvodniki v renesančno rdeči janjariji, ki jih je rodila slovenska mati, »Il Popolo di Trieste« so krošnjarili Italijani, ker ni

ga res še ni bilo. Ljudstvo se je iz vsega krajev zgrinjalo skupaj. Opazili smo profesorje in dijakke iz Trsta, iz Nabrežine in iz bližnjih vasi, posebno pa mladine. Bili so prisotni vsi, ne glede na narodnost, a tudi ne na ideje, saj je bila Mara povsod visoko spoštovana in priljubljena. Zelo veliko je bilo stevilo vencev.

Predno se je ogromni sprevod spravil na pot, je zbor pevskega društva »A. Tancea« zapel pretrsljivo Vodopivčevu žalostinke: »Ustavi človek se popolni«, med sprevodom pa je domača godba pod vodstvom g. Devetaka svirala razne žalostinke. V cerkvi ji je pa v slovo zapel pevski zbor »Igo Grudena« Galusovo: »Glejte, kako umira pravilnik!« Dolga vrsta se je nato pomikala na pokopališče, kjer je mati zemlja sprejela v varstvo njene izmučene telesne ostanke.

Po cerkvenih obredih, katere je opravil domači gospod župnik, se je pri odprtem grobu poslovil od Mare njen kolega g. prof. Vinko Beličič, kateri je v pretresljivih besedah poslal zadnji pozdrav v imenu vseh njenih kolegov s slovenskega učiteljskega in s slovenske višje realne gimnazije. Za zaključek je nato pevski zbor »A. Tancea« zapel še nadaljnjo kritico iste Vodopivčeve žalostinke, katero je odpel pod vodstvom pevovodje g. Fabrisa.

Mrak je legel na zemljo, ko smo se poslovili od drage in nepozabne nam Mare, katero bomo ohranili vsi v lepem spominu.

Počivaj v miru, draga Mara, v naši domači slovenski zemlji! Strašno prizadeti in neotolažljivi gospe mami in njenemu započenou naše globoko sožalje!

ZOBOZDRAVNIK
Dr. STANISLAV PAVLICA
sprejema od 9-12 in od 17-19
TRST, VIA COMMERCIALE
10-II, TEL. 31-813

ZDRAVNIK
Dr. FRANJO DELAK
v TRSTU

sprejema od 15.-17. ure
v ulici Commerciale št. 10-II
Pokličite tel. št. 31813

Stanovanje: Strada di Fiume 20/III

Mizarji
kmetovalci
podjetniki
Deske smrekove, macesnove in trdih lesov, trame in parkete nudi najugodnejše

CALEA
TEL. 90441 TRST
Viale Sonpino, 24

Ne izgubljajte časa po nepotrebnem!

Agencija Celeritas
TRST, ul. Machiavelli 13, tel. 31-404

Vam o najkrajšem času oskrbi osakrbovane uradne listine, potne liste, oizume, anagrafske izločke, prehode o in iz tujih jezikov, overbojenje uradnih aktov. Izpolnjuje prošnje za prehod meje v FLRJ in jih izroča Delegaciji v rešitev.

Vse o najkrajšem času in za nizek honorar. Se priporočamo!

Damske letne obleke
za vse okuse po nizkih cenah

Krila 1900-2800
elegantna-zadnja moda 3000 lir

Obleke 2900-5000
iz „Everglaze“ blaga lir

Magazzini del Corso
TRST - CORSO 1, GALLERIA PROTTI

DARILNE PAKETE
ZA JUGOSLAVIJO

živila, tehnične predmete (šivalne stroje, radijske aparate, kolesa, štedilnike itd.; harmonike, tekstilno blago itd.), razpošilja najhitreje in najbolj zanesljivo

INTEREXPORT-TRST

BREDA RUS-MIKULETIČ & MILAN BJELICA-ZIVKOVIČ

Obrnite se osebno ali pismeno na naš naslov in zahtevajte neobvezne ponudbe:

URAD - Riva Grumola 6.I., tel. 29-302 - P. O. Box 1219

Skladišče: Punto Franco Vecchio mag. 2.III., tel. 7232

Posiljamo samo kakovostno prvovrstno blago

po nizkih cenah in jamčimo za vsako pošiljko

Vsakovrstno pohištvo: Tovarna pohištva
SPALNICE - JEDILNICE - Tel. 32

KUHINJE ITD. — PO NAROCILU IZVRŠI VSAKO

DELO — POROSTVO ZA

DOBER NAKUP — TOVAR-

NISKE CENE — DELO SOLI-

DNO — DOMACA TVRDKA

PRINČIČ
KRMIV
Cormons - prov. Gorizia

Prispevki za kmetovalce

Zavezniška vojaška uprava je odobrila za tekoče polletje vsoto, s katero bo Kmetijsko nadzorništvu nudilo prispevke za nekatere važne pobude, nanašajoče se na izboljšanje in povečanje poljedelske pridelave.

V ta namen bodo dali:

1) ZA CVETLICARSTVO:

Prispevek za nakup vrtnic in čebulic tulipanov v najvišjem znesku 30 odst. izdatkov, predvsem kmetovalcem-cvetličarjem. Rok za naročilo najmanj 100 vrtnic in 300 čebulic tulipanov poteče 20. septembra t. l. Ob naročilu mora prosilec dati na račun 50 lir za vsako vrtnico in 10 lir za vsako čebulico tulipana.

2) ZA KMETIJSKE STROJE:

Prispevek za nabavo racionalnih kmetijskih strojev, ki so splošno še malo v rabi, v najvišjem znesku 30 odst. nakupne cene. Dana bo prednost onim strojem, katere bo posebna komisija smatrala bolj primerne za naše področje. Rok za vlaganje prošnje poteče 31. oktobra t. l.

3) ZA IZBOLJŠANJE V ZIVINOREJJI:

a) Prispevek približno 30 odst. pri nakupu breje goveje živine prvovrstne sivorjave pasme in prispevek približno 50 odst. pri nakupu bikcev iste pasme. Naročila se zaključijo nepreteklo 15. septembra t. l. istočasno pa mora prosilec položiti na račun sledeče vsote:

1) za krave breje na III. in IV. teletu 180.000 lir

2) za breje junice in krave na II. teletu 170.000 »

3) za približno 10 mes. stare bikce 120.000 »

Morebitna razlika na ceni — več ali manj — bo poravnana, ko bo uvožena živina že razdeljena.

b) Nagrada za dobro vzdrževanje

(higijena in krma) bikov. Pristojna komisija, upoštevajoč, kako so biki držani — krmljeni, dalje rabo močnih krmil in higijensko stanje živali, bo v primerem času dodelila nagrade.

c) Nagrade za dobro vzrejo bikcev. Nagrade bodo odmerili listim živinorejcem, ki se bodo pri vzreji bolj odlikovali, in dali tudi kot doklado k večjim stroškom, ki so jih živinorejci imeli pri vzdrževanju matere in bikca.

d) Razdeljevanje malih količin močnih krmil po znižani ceni; mineralnih soli in vitaminskih pripravkov pa brezplačno.

Prispevek za nakup racionalnih panjev (tipa Znidarski in Dadan-Blatt) in potrebnega čebelarkega orodja. Rok za vlaganje prošnje poteče 31. oktobra t. l.

Začetek razdeljevanja pobud navedenih pod točko 1) in 3b) bodo pravočasno javili.

Prošnje za prispevke, označenih pod točko 1), sprejema ravnateljsvo področnega kmetijskega ravateljstva, ulica Ghega št. 6-I, tel. 86-73.

ZAHVALA

Ob priliki težke izgube najine nepozabljene

Prof. MARE STEINBERG

se iskreno zahvaljujemo vsem, ki so ob tem težkem trenutku z nama sočustvovali.

Predvsem se zahvaljujemo osebju I. kir. oddelka splošne bolnice v Trstu, vsem darovalcem vencev in cvetj, pred. g. župniku, pevskima zboroma »A. Tancea« in »Igo Grudena« ter domačemu godbenemu društvu. Posebej se zahvaljujemo še g. prof. V. Beličiču za poslovljeni govor ter vsem, ki so spremili drago nam pokojnico na njeni poslednji poti.

Zahvaljoča mama in Armando

Nabrežina, dne 21. avgusta 1953.

Darilne pakete po vsej Evropi

dostavlja TVRDKA

Najhitrejša in najso-

lidnejša postrežba!

Jamčimo za sigurno

dostavo vsake pošiljke

CITRUS

IMPORT & EXPORT

Lastnik: Aleksander Golješček

TRST - Ul. Torrebianca 27 - Telefon 24-467 - P.O.B. 522